

Przewodnik do pomagania

*Jak rozpoznać i jak reagować
na przemoc wobec dzieci?*

Stowarzyszenie dla Dzieci i Młodzieży SZANSA

ul. Perseusza 13, 67-200 Głogów
+48 888 586 246 | kontakt@szansa.glogow.pl
www.szansa.glogow.pl

Stowarzyszenie dla Dzieci i Młodzieży SZANSA
jest organizacją pożytku publicznego – **wesprzyj naszą działalność:**

www.szansa.glogow.pl/pomagam

Szansa
Stowarzyszenie
dla Dzieci i Młodzieży

Anna Lechowska

Przewodnik do pomagania

*Jak rozpoznać i jak reagować
na przemoc wobec dzieci?*

Głogów 2021

Szansa
Stowarzyszenie
dla Dzieci i Młodzieży

Przewodnik do pomagania • Jak rozpoznać i jak reagować na przemoc wobec dzieci?

WYDAWCA: Stowarzyszenie dla Dzieci i Młodzieży SZANSA w Głogowie

OPRACOWANIE: D. Anna Lechowska

WSPÓŁPRACA I KONSULTACJA REDAKCYJNA: Bożena Uznańska

SKŁAD, PROJEKT I OPRACOWANIE GRAFICZNE: Zygiel.com

DRUK I OPRAWA: Zygiel.com

URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

**DOLNY
ŚLĄSK**
www.umwd.pl

Publikacja dofinansowana z budżetu Samorządu Województwa Dolnośląskiego w ramach projektu „Przeciwdziałanie przemocy wobec dzieci poprzez wprowadzenie standardów ochrony dzieci przed krzywdzeniem”

Copyright © Stowarzyszenie dla Dzieci i Młodzieży SZANSA, 2021

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukowana, przechowywana jako źródło danych, przekazywana w jakiegokolwiek formie zapisu i w jakikolwiek sposób bez pisemnej zgody właściciela praw.

Krzywdzenie dzieci jest poważnym problemem społecznym

Szkoła, ze względu na swoje ustawowe zadania, jest zobligowana zarówno do zapobiegania krzywdzeniu dzieci, jak też do podejmowania działań w sytuacji, gdy dziecko jest zagrożone, a w szczególności, kiedy zagrożenie to ma swoje źródło w jego środowisku rodzinnym.

Dzieci doświadczają przemocy od osób dorosłych – często od swoich najbliższych. W swoim zachowaniu mogą ujawniać, że nie czują się bezpieczne w rodzinie, że są krzywdzone, że potrzebują pomocy.

W rozpoznawaniu sytuacji dziecka nauczyciele/pracownicy placówek oświatowych odgrywają nie tylko szczególną rolę, ale i posiadają nadzwyczajne możliwości. Szkoły są miejscem, w którym (po domu rodzinnym) dzieci spędzają najwięcej czasu, co pozwala na obserwację ich zachowania, wychwytywanie zmian w zachowaniu oraz podjęcie interwencji.

Jak pomóc, żeby nie zaszkodzić? Jak powinien zachować się nauczyciel/-lka czy inny pracownik placówki oświatowej, gdy podejrzewa, że dziecko doświadcza przemocy?

Zapraszamy do zapoznania się z tekstem naszego przewodnika. Mamy nadzieję, że zawarte w nim treści przyczynią się do tego, że problem przemocy wobec dziecka, w tym ich wykorzystania seksualnego, stanie się dla Państwa zagadnieniem, na które będziecie zwracać szczególną uwagę i podejmiecie działania pomocowe.

To jest przewodnik dla:

- ➔ Nauczycieli/-ek w przedszkolach
- ➔ Nauczycieli/-ek w szkołach
- ➔ Pracowników placówek edukacyjnych
- ➔ Wszystkich osób, które w szkołach, przedszkolach mają kontakt z dzieckiem
- ➔ To jest przewodnik, który dotyczy dzieci w każdym wieku (od lat 18) i może pomóc w ich ochronie przed krzywdzeniem

Czym jest krzywdzenie dzieci?

Krzywdzenie dzieci to każde działanie lub beczynność jednostek, instytucji lub społeczeństwa jako całości i każdy rezultat takiego działania lub beczynności, który deprymuje równe prawa i swobody **dzieci** i/lub zakłóca ich optymalny rozwój.

Dziecko można więc skrzywdzić, działając na jego szkodę, ale także nie podejmując żadnych działań, które mogą zapobiec przemocy lub pomóc dziecku w jego prawidłowym rozwoju psychospołecznym i emocjonalnym.

Wyróżniamy 4 formy krzywdzenia dzieci:

Przemoc fizyczna

Celowe użycie siły fizycznej dorosłego przeciwko dziecku, które powoduje lub z dużym prawdopodobieństwem może spowodować szkodę dla zdrowia dziecka, zagrożenie dla jego życia, rozwoju i godności.

Przemoc emocjonalna/psychiczna

Intencjonalne zachowania dorosłych wobec dzieci, które utrudniają zdrowy i sprawny rozwój emocjonalny oraz wywołują różnorodne problemy emocjonalne u dziecka. To zachowania dorosłych związane z nadmiernym dystansem, niedostępnością, krytykowaniem, z przypisywaniem negatywnych cech, pogwałceniem indywidualności i odrębności dziecka.

Zaniedbanie

Niezapewnianie odpowiednich warunków do rozwoju dziecka (zdrowie, edukacja, żywienie bezpieczeństwo) w ramach środków dostępnych rodzicom lub opiekunom.

Wykorzystanie seksualne

Angażowanie dziecka przez dorosłego w jakąkolwiek aktywność seksualną. Celem takiej aktywności jest zaspokojenie potrzeb innej osoby.

Aktywność taka może dotyczyć namawiania lub zmuszania dziecka do czynności seksualnych, wykorzystywania dziecka do prostytucji lub innych prawnie zakazanych praktyk o charakterze seksualnym, wykorzystywania dziecka do produkcji materiałów lub przedstawień o charakterze pornograficznym.

Dlaczego nauczyciele i pracownicy placówek edukacyjnych są tak ważni w przeciwdziałaniu i ochronie dzieci przed przemocą i wykorzystaniem seksualnym?

Badania pokazują, że 72% dzieci doświadczyło co najmniej jednej z form krzywdzenia (diagnozakrazywdzenia.pl).

Oznacza to, że w każdej szkole są dzieci, które potrzebują pomocy.

Jaką rolę mają nauczyciele i pracownicy w działaniach chroniących dzieci przed przemocą?

Dzieci rzadko mówią o sytuacjach przemocy w swoim domu: nie wiedzą jak mogą o tym powiedzieć, wstydzą się, że mają taki dom, boją się, że gdy powiedzą, to rodzina się rozpadnie i pójdą do domu dziecka. Ale przede wszystkim może być tak, że wśród najbliższych dorosłych nie mają nikogo, komu mogliby powiedzieć o swoim problemie.

Nauczyciel/-lka czy inny pracownik szkoły, przedszkola może być tą osobą, którą dziecko obdarzy zaufaniem i opowie o swoich tajemnicach i trudnych sprawach.

Właściwa reakcja nauczyciela/pracownika szkoły pozwoli na zbudowanie poczucia bezpieczeństwa u dziecka, może uruchomić w nim gotowość do opowiedzenia sytuacji, w jakiej się znalazło.

Nauczyciel/pracownik placówki oświatowej może być osobą, która pomoże dziecku i zmieni jego trudną sytuację.

Jak rozpoznać krzywdzenie dziecka?

Nie ma jednego objawu, który wskazywałby jednoznacznie, że dziecko doświadczyło przemocy czy wykorzystania seksualnego, ale nauczyciele i inni pracownicy szkoły zawsze powinni zwracać uwagę na:

- ➔ widoczne fizyczne ślady na ciele dziecka, takie jak siniaki, zadrapania, zranienia,
- ➔ niewyjaśnione zmiany w zachowaniu dziecka, np. wahania nastroju, lęk, niepokój nadmierne pobudzenie lub wycofanie,

- ➔ zachowania agresywne dziecka,
- ➔ znajomość spraw dorosłych nieadekwatna dla wieku dziecka,
- ➔ ciążę do 15 r.ż,
- ➔ przebywanie dziecka w zagrażających sytuacjach bez opiekuna,
- ➔ niedostosowany ubiór do pory roku, niezachowywanie podstawowych zasad higieny,
- ➔ niższa waga/wzrost.

Symptomy krzywdzenia dzieci nie zawsze są oczywiste. Czasami dzieci nie zdają sobie sprawy, że to, czego doświadczają, jest krzywdzeniem.

Gdy dziecko zgłasza przemoc czy wykorzystanie seksualne, ujawnia czego doświadczyło, bardzo ważne jest, aby nauczyciele, wychowawcy wiedzieli, co mówić i jakie podejmować działania.

Jak rozmawiać z dzieckiem o przemocy?

Jeśli martwisz się o dziecko, zauważasz oznaki świadczące o tym, że może być krzywdzone, możesz porozmawiać z nim o swoich obawach. Nawet jeśli nie masz pewności.

Podczas rozmowy z dzieckiem:

- ➔ pozwól mu poczuć się bezpiecznie, stwórz warunki, aby mogło opowiedzieć o tym, co się wydarzyło, wspieraj w rozmowie,
- ➔ zapewnij je, że to, co się wydarzyło, nie jest jego winą, to zawsze dorosły jest odpowiedzialny za przemoc czy wykorzystanie seksualne,
- ➔ zapewnij dziecko, że wierzysz w to, co mówi,
- ➔ powiedz mu, że zrobisz wszystko, aby pomóc, ale nie zapewnij, że od teraz wszystko będzie dobrze – nie wiesz jak potoczą się sprawy,
- ➔ nie zapewnij dziecka, że to, co mówi pozostanie między wami,
- ➔ słuchaj i podążaj za dzieckiem, pozwól dziecku mówić swobodnie,
- ➔ poinformuj je, jakie podejmujesz dalsze działania.

Twoje reakcje, sposób prowadzenia rozmowy mogą zminimalizować strach, obawy, wstyd, wątpliwości i inne negatywne uczucia, których dzieci mogą doświadczać w trakcie i po zgłoszeniu przemocy.

Jak zachować się podczas rozmowy z dzieckiem?

Jeśli podejrzewasz, że dziecko może doświadczać przemocy ze strony dorosłych czy jest wykorzystywane seksualnie, porozmawiaj z nim.

Pamiętaj o kilku wskazówkach, aby stworzyć niezagrażające środowisko, w którym dziecko będzie bardziej skłonne do otwarcia się przed Tobą.

- ➔ Starannie wybierz czas i miejsce. Wybierz przestrzeń, w której dziecko czuje się komfortowo lub zapytaj je, gdzie chciałoby porozmawiać.
- ➔ Unikaj rozmowy w obecności innych osób, a szczególnie w obecności osoby, która krzywdzi dziecko.
- ➔ Zwracaj uwagę na swoje zachowanie, swój ton. Jeśli zaczniesz rozmowę poważnym tonem, możesz przestraszyć dziecko i może ono być bardziej skłonne do udzielenia odpowiedzi, które według Ciebie chce usłyszeć – zamiast prawdy.
- ➔ Postaraj się, aby rozmowa była w miarę swobodna, ale nie bagatelizuj problemu. Niezagrażający ton pomoże uspokoić dziecko, a w rezultacie pozwoli uzyskać dokładniejsze informacje.
- ➔ Rozmawiaj z dzieckiem bezpośrednio. Zadawaj pytania dostosowane do jego wieku.
- ➔ Miej świadomość, że wykorzystywanie seksualne może budzić w dziecku różnorodne odczucia, więc pytanie czy ktoś je „krzywdzi”, może nie przynieść informacji, których szukasz.
- ➔ Unikaj osądzania i obwiniania. Unikaj obarczania winą, używając pytań i stwierdzeń typu „ja”. Zamiast zaczynać rozmowę od słów: „*Powiedziałeś coś, co mnie zaniepokoiło...*”, rozważ rozpoczęcie rozmowy od słowa „ja”. Na przykład: „*Jestem zaniepokojony, ponieważ słyszałem, jak mówiłeś, że...*”.
- ➔ Unikaj bliskości fizycznej z dzieckiem, ponieważ może być ona dla niego źródłem dyskomfortu.
- ➔ Nie zadawaj dziecku pytań typu „*Dlaczego nikomu o tym nie powiedziałaś/-eś?*”, „*Czemu nie uciekałaś/-eś?*” – takie pytania wzbudzają w dziecku poczucie winy.
- ➔ Bądź cierpliwy/-a. Rozmowa może być dla dziecka bardzo stresująca. Wielu sprawców grozi dziecku albo wiąże je tajemnicą „*Jeśli komuś o tym powiesz, to pójdziesz do domu dziecka*”, „*Jeśli ktoś dowie się o tym, to ja pójde do więzienia i nie będziecie mieli za co żyć*”.

Czy nauczyciel/pracownik szkoły ma obowiązek zgłosić swoje podejrzenia o przemoc wobec dziecka?

Odpowiedź jest prosta: **TAK** – ponieważ takie jest prawo. Co więcej, zgłoszenie tego faktu jest prawdopodobnie jedynym sposobem, aby uchronić dziecko przed dalszym krzywdzeniem.

Powiedz dziecku, że zamierzasz porozmawiać z kimś, kto może pomóc.

Wyraźnie zaznacz, że nie pytasz o zgodę. Dziecko może nie chcieć zgłoszenia i może być przestraszone, zwłaszcza, jeśli sprawca groził jemu lub jego bliskim.

Upewnij się, że dziecko jest w bezpiecznym miejscu.

Jeśli masz obawy co do bezpieczeństwa dziecka, omów je wyraźnie z dyrektorką szkoły lub osobą, do której zgłaszasz sytuację dziecka.

Jeśli obawiasz się, że sprawca może w dalszym ciągu zagrażać dziecku, wyraźnie poinformuj o tym osobę, której zgłaszasz sytuację dziecka (dyrektor, pedagog, osoba odpowiedzialna za „**Politykę ochrony dzieci**”). Każdy pracownik szkoły, który zauważy lub podejrzewa, że uczeń może doświadczać przemocy ma obowiązek zareagować:

- ➔ sporządzić notatkę służbową o sytuacji dziecka,
- ➔ złożyć sporządzoną notatkę do dyrektora/pedagoga i poinformować o sytuacji dziecka,
- ➔ monitorować sytuację dziecka.

Dalsze kroki w kierunku interwencji i kontaktu z rodzicami/opiekunami dziecka podejmują osoby reprezentujące placówkę, odpowiedzialne za bezpieczeństwo dzieci.

Zgłoszenie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa wobec dziecka powinno odbywać się zgodnie z procedurami obowiązującymi w danej szkole.

Wszelkie informacje o procedurach postępowania w przypadku podejrzenia o stosowanie przemocy wobec dziecka powinny być zawarte w „**Polityce ochrony dzieci**” obowiązującej w placówce.

800 100 100

**telefon dla rodziców i nauczycieli
w sprawie bezpieczeństwa dzieci**

116 111

telefon zaufania
dla dzieci i młodzieży